

Tilaaaja
Loimaan kaupunki

Asiakirja
Raportti

Päiväys
8.3.2016

Hanke, johon työ liittyy
Nahkatehtaan alueen yleissuunnitelma

LOIMAA

NAHKATEHTAAN ALUEEN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN INVENTOINTI

LOIMAA
NAHKATEHTAAN ALUEEN RAKENNETUN
KULTTUURIYMPÄRISTÖN INVENTOINTI

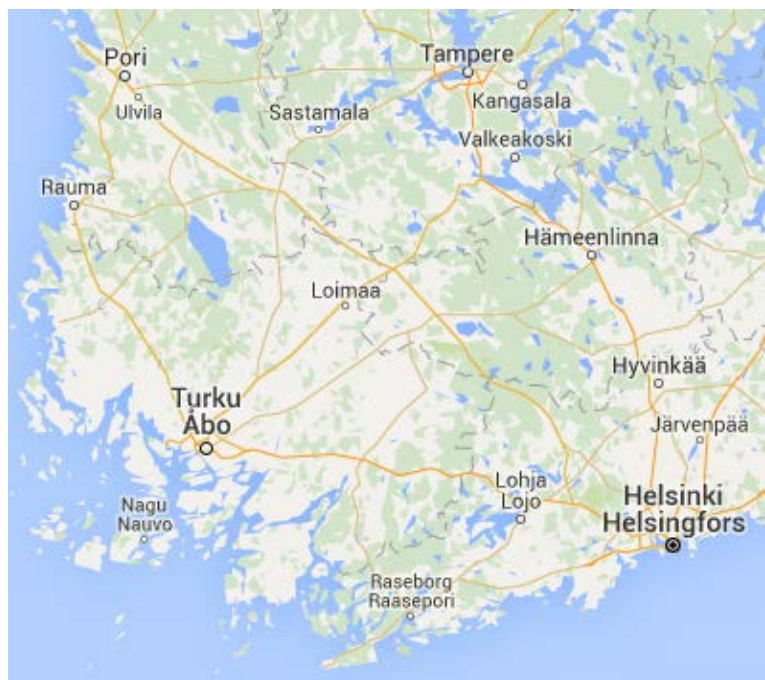
Revisio	1.0
Pvm	2016 / 03 / 08
Tekijä	Kirsikka Siik
Tarkastaja	Mikko Siitonen
Hyväksyjä	Loimaan kaupunki / Kalle Rautavuori

1. JOHDANTO

1.1 Työn tausta ja tarkoitus

Tämä rakennetun kulttuuriympäristön kohteiden kartoitustyö on tehty Loimaan Nahkatehtaan alueen yleissuunnitelman laatimisen yhteydessä loka-joulukuussa 2015. Työssä kootaan ja päivitetään rakennusperintöä koskevat tiedot Loimaan Nahkatehtaan alueen muutospaineiden alaisista rakennuskohteista, joita ovat kaksi Nahkatehtaan rakennuskokonaisuuteen kuuluvaa makasiinirakennusta sekä lämpövoimala.

Selvitystyön tarkoituksena on alueen ja sen rakennusten erityispiirteiden tunnistaminen ja merkityksen esiin tuominen kaavoituksen ja elinympäristön kehittämisen näkökulmasta.

Kuva 1. Loimaa sijaitsee Varsinais-Suomessa.

1.2 Tarkastelualueen kuvaus ja työn laajuus

Loimaa on 16 460¹ asukkaan kaupunki Varsinais-Suomessa. Kaupungin kokonaispinta-ala on 851,93 km², josta vesialuetta on noin 3,82 km². Loimaa on ollut kaupunki vuodesta 1969. Nykyisen alansa kaupunki on saanut kuntaliitoksissa, joissa Loimaan kaupunkiin ovat liittyneet Loimaan kunta vuonna 2005 ja Alastaro sekä Mellilä vuonna 2009.²

Tämän työn tarkastelualueena on Loimaan nahkatehtaan alueen yleissuunnitelman suunnittelualue lähiympäristöineen. Tarkastelualueen pinta-ala on noin 10 ha. Alue sijaitsee Loimaan kaupungin keskustan luoteispuolella rajautuen etelässä Juvantiehen, pohjoisessa Loimijokeen sekä Pikatiehen ja idässä Kartanomäenkatuun. Alueelle on suunnitteilla asemakaavan muutos, jolla alueen yhdyskuntarakennetta tiivistetään osoittamalla rakennusoikeutta asuinrakentamiseen.

¹ lähde: väestörekisterikeskus <http://vrk.fi/default.aspx?docid=8882&site=3&id=0>, asukasluku 30.11.2015; osoitteen toimivuus tarkistettu 21.12.2015

² lähde: "Kuntamuutokset". Väestörekisterikeskuksen www-sivusto. <http://www.vrk.fi/default.aspx?id=97> sekä wikipedia <https://fi.wikipedia.org/wiki/Loimaa>; osoitteen toimivuus tarkistettu 21.12.2015

Entisen nahkatehtaan tehdasmiljöön eli Vesikosken historiallinen tehdasalue sijaitsee tarkastelualueen länsiosassa. Alue rantamaisemineen on todettu valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi (RKY).

Tehdasmiljöön rakennuksista on valittu tarkemman tarkastelun kohteeksi aiemmin inventoimat kaksi makasiinirakennusta sekä lämpövoimalarakennus. Kaavamuutoksen kohdealueen muita rakennuksia (entinen Nahkatehdas eli nykyinen Vesikoskitalo sekä muut tehdasmiljöön aiemmin inventoidut rakennukset, Sallilan teollisuushalli, alueen pohjoisosassa sijaitsevat neljä pientaloa, tarkastelualueen itäosassa sijaitsevan vanhainkoti- ja palvelutaloalueen rakennukset) ei tässä yhteydessä inventoida tarkemmin, sillä niihin ei kohdistu muutospaineita. Täydennysrakentamisen paine kohdistuu alueen keskiosassa sijaitsevaan toistaiseksi rakentamattomaan alueeseen, mutta myös makasiinirakennusten hallitsemaan alueen länsireunaan.

Kuva 2. Tarkastelualueen rajaus (punainen viiva) ilmakuvassa. Tarkemman tarkastelun kohteiksi valitut rakennukset on osoitettu kuvassa sinisin ympyröin.

1.3 Työn toteutus

Työn on toteuttanut Loimaan kaupungin toimeksiannosta Ramboll Finland Oy, jossa työstä on vastannut arkkitehti SAFA Kirsikka Siik. Tilaaajan puolesta työn ohjaajana ja yhteyshenkilönä on toiminut kaava-arkkitehti Kalle Rautavuori.

Työ pohjautuu eri aikojen historiallisten karttojen, kirjallisuudesta saatujen tietojen sekä maastokäynneillä kerättyjen havaintotietojen rinnastamiseen ja vertailuun. Käytössä olleet lähtötiedot on listattu tarkemmin raportin lopussa olevassa lähdeluettelossa.

Työhön ei liity vuorovaikutusta tai tiedotusta, vaan osallistaminen ja viranomaisyhteistyö tapahtuu alueen asemakaavoituksen yhteydessä.

Työ aloitettiin yleispiirteisellä tutustumisella tutkimusalueeseen ja sen ominaispiirteisiin maastokäynnillä. Lisäksi alueeseen ja sen taustoihin tutustuttiin alueen historiasta kertovan kirjallisuuden ja vanhojen karttojen avulla.

2. LOIMAAN HISTORIA JA ALUEEN RAKENTUMINEN

2.1 Maatalouden kausi

Loimaan varhainen kehitys pohjautuu luonnon ja maaperän olosuhteisiin: Loimaa on melko tasaista ja alavaa maata, joka soveltui hyvin viljelyyn ja laiduntamiseen. Hiljalleen alue asutettiin ja otettiin maatalouskäyttöön.

Jonas Strengin vuoden 1646 maakirjakartassa³ Loimaan (Loima) talojen lukumääräksi mainitaan viisi. Lisäksi aluetta kuvataan seuraavasti: ”Tällä kylällä on hyvät laidunmaat. Hyvät kaskimetsät. Hiukan kalavesiä joessa. Hyvät tuohimetsät. Hyvät hirsimetsät. Hyvät niinipuumetsät. Hyvät lehdesmetsät. Mylly joessa, ja käy läpi vuoden.”

Kuva 3. Jonas Strengin maa-
kirjakartaston
kartta 145
(1646)

³ karttalehti 145, https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/16869/a1_145.jpg?sequence=1, Heikki Rantatuva historialliset kartat www.vanhakartta.fi; 21.12.2015

Loimaa olikin aina 1800-luvulle asti talonpoikaista maanviljelysaluetta, jossa ei ollut juurikaan muita elinkeinoja tai teollisuutta.⁴ Maatalous on seudulla edelleen merkittävä elinkeino, ja sen vaikutus näkyy hallitsevana tekijänä myös keskustaajamaa ympäröivässä maisemassa.

2.2 Rautatie ja tehtaita rakennetaan

Toijalan ja Turun välinen rautatie avattiin liikenteelle 1876. Rautatie kulki silloisen Loimaan pitäjän halki, ja aseman ympärille alkoi muodostua yhdyskunta.⁵ Ennen rautatietä teollisuuden kehitys oli ollut Loimaalla pienimittakaavaista. Ensimmäinen teollista toimintaa seudulla edustanut yritys oli Aittamäen oluttehdas (1858-1905). Rautatien tulo sai alueen teollisuuden kehittymisen kuitenkin vauhtiin, ja vuonna 1877 radan varteen perustettiin Loimaan Höyrysaha. Uusi yhteys nosti mielenkiinnon kohteiksi myös Loimijoen keskijuoksun koskipaikat Vesikosken ja Hirvikosken, joiden vesivoima yhdistettynä rautateiden kuljetusmahdollisuuksiin avasi teolliselle toiminnalle aivan uusia mahdollisuuksia.⁶

Hirvikosken myllyn jauhatustoiminnasta yli jääneen vesivoiman vuokrannut norjalainen yritys Mustad & Sön perusti yhdessä useiden suomalaisten rautakauppojen omistajien ja muiden liike miesten kanssa Loimaan Naulatehdas Oy:n. Mukana yrityksessä olivat mm. helsinkiläiset Julius Tallberg, H.K. Renlund ja K. Stockman sekä paikallinen Loimaan Höyrysahaa johtanut asema päällikkö L. A. Granfelt. Tehtaan rakennustyöt aloitettiin Loimijoen Hirvikoskella 1886.⁷

Naulatehtaan toiminta laajeni nopeasti. 1890-luvun alussa yritys hankki myös Vesikosken kohdalla joen molempien puolien (etelä- ja pohjoispuolisten) myllyjen vuokraoikeudet. Uutta laitosta varten perustettiin uusi yhtiö Vesikosken Mylly- ja Naulatehdas Oy, jonka omistajat olivat pääosin samoja kuin emoyhtiön, mutta uusina osakkaina mukana olivat mm. Loimaan apteekkari G. W. Norrman ja pankkiiri W. Bensow Helsingistä. Tehdas rakennettiin heti 1890-luvun ensivuosina. Voimanlähteeksi rakennettiin 80 hevosvoiman vesiturbiini, joka sijoitettiin joen etelärannalle noin 50 metriä pitkän ja 20 metriä leveän puisen tehdasrakennuksen yhteyteen. Vähän myöhemmin rakennettiin tehtaalle myös tiiliset korjauspaja, konehuone ja korkea savupiippu. Koneet ja ammattimiehet tulivat tehtaalle pääasiassa ulkomailta, Norjasta ja Ruotsista. Tuotanto pääsi käyntiin syksyllä 1892. Tehtaan työntekijämäärä nousi nopeasti noin kolmeen kymmeneen henkeen ja vuosituotanto lähes 160 tonniin nauloja.⁸

1898 aloitettiin Vesikosken tehtaalla lankanaulojen tuotanto. Joen pohjoisrannalle aiempaa tehdasta vastapäätä rakennettiin langanvetolaitos. Uudistuksen myötä tehtaan työntekijämäärä nousi viiteenkymmeneen. 1900-luvun alussa ryhdyttiin Vesikosken tehtaalla uusimaan voimataloutta: joen etelärannalle rakennettiin pieni sähkövoimalaitos, josta johdettiin käyttövoima myös vastarannan langanvetolaitokseen.⁹

Vapunpäivänä 1903 syttyi tehtaalla tulipalo, joka todennäköisesti lähti liikkeelle sähkövalaistuksen asennustöissä tehdystä virheestä. Tuli tuhosi Vesikosken puisen tehdasrakennuksen kokonaan, jäljelle jäivät vain tiilirakenteiset korjauspaja, konehuone, savupiippu ja pohjoisrannan lankalaitos. Muutama kuukausi tulipalon jälkeen osti tamperelainen metallialan yritys Ferraria Oy Loimaan Naulatehdas Oy:n kaikkine vesivoiman vuokraoikeuksineen. Koneet ja osa työntekijöistä siirrettiin Jokioisille ja Tampereelle, ja palolta säilyneissä tiilirakennuksissa Ferraria aloitti kettin- ginvalmistuksen, joka kuitenkin siirrettiin Hirvikosken tehtaalle 1904.¹⁰

⁴ <https://fi.wikipedia.org/wiki/Loimaa>; 21.12.2015

⁵ Iltanen, s. 120

⁶ Laakso, s. 197-205

⁷ Laakso, s. 205

⁸ Laakso, s. 206

⁹ Laakso, s. 207

¹⁰ Laakso, s. 207-208

Ferraria Oy halusi hyödyntää sille päätyneitä Vesikosken vuokraoikeuksia. Yhtiö haki vuonna 1904 lupaa padota kosken ja perustaa paperitehtaan. Lupaa ei myönnetty. Paperitehdashankkeen toteuttamiseksi muodostettiin uusi yhtiö Ab Loimijoki Pappersbruk - Loimaan Paperitehdas Oy, joka toimi hyvin läheisissä suhteissa Ferrarian kanssa. Yhtiön johtoon kuluivat mm. asemapäällikkö Granfelt sekä helsinkiläiset Wilhelm Bensow, Karl Fazer ja K.G. Fazer. Paperitehtaan toiminta käynnistyi 1907. Tehdas oli Suomessa ainoa, jossa puuhiokkeen raaka-aineena käytettiin sahausjätettä. Paperitehtaan aikana vuonna 1908 rakennettiin Vesikoskelle uusi voimalaitos¹¹ ja joki padottiin – tosin ilmeisesti alun perin ilman lupaa¹².

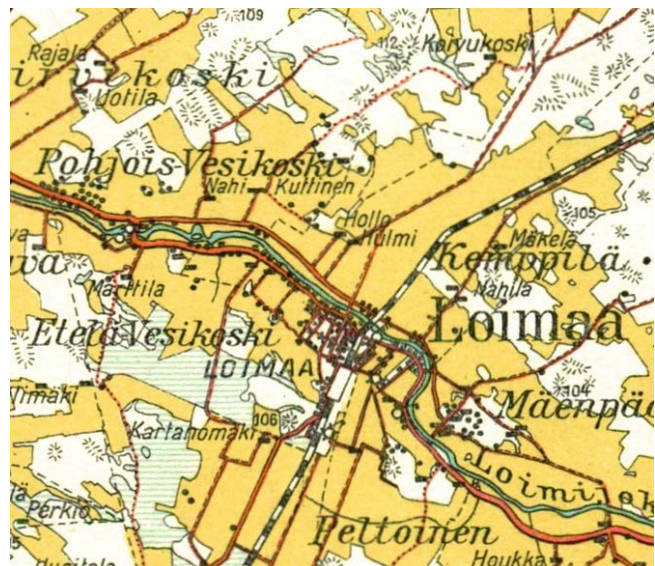
Paperitehtaan toiminta Loimaalla jäi lyhyeksi: tehdas jäi kauas suunnitellusta tuotannon tasosta ja ajautui vararikkoon jo vuonna 1909. Toimintaa yritettiin käynnistää pian uudelleen, mutta edessä oli uusi konkurssi. Tehtaan koneet osti 1912 hankkeen johtomiehiin kuulunut Bensow, joka myi ne edelleen Myllykosken Puuhiomo Oy:lle. Voimalaitos jäi toimintaan ja päättyi sittemmin Vesikosken Sähkölaitos Oy:n haltuun.¹³

Vuonna 1918 turkulainen kauppias August Kivinen osti tehtaan kiinteistöt tarkoituksenaan käynnistää nahanvalmistus entisissä paperitehtaan rakennuksissa. Loimaan Nahkatehdas Osakeyhtiö perustettiin syksyllä 1918.¹⁴

Vesikosken partaalle rakennettu sähkölaitos jäi paperitehtaan konkurssin jäljiltä kosken omistajien haltuun. Sähkön kysyntä kasvoi maailmansodan jälkeen nopeasti. Kosken omistajat perustivat 1921 Vesikosken Sähkölaitos Oy:n, joka uusi voimalaitoksen, osti Loimaan Sähkön johtoverkon ja alkoi huolehtia Loimaan keskipitäjän koko sähköhuollosta.¹⁵

2.3 Loimaan kauppala

Vuonna 1922 Loimaan asemayhdyskunta irtaantui kauppalaksi Loimaan maalaiskunnasta. Kauppalan ensimmäisen asemakaavan laati V.P. Lille vuonna 1923. Sotien jälkeen kauppalan asutus levittäytyi etelään Tuulensuun ja Suopellon alueille.¹⁶

Kuva 4. Ote taloudellisesta kartasta 1927 Loimaan kohdalta.

¹¹ Laakso, s. 208-209

¹² Nikkilä; Pietilä s. 9

¹³ Laakso, s. 209

¹⁴ Laakso, s. 209

¹⁵ Laakso, s. 221

¹⁶ Iltanen, s. 120

Kauppalan ulkopuolelle syntyi jonkin verran asutusta teollisuuslaitosten ympäristöön. Vesikosken kylä liitettiin Loimaan maalaiskunnasta kauppalaan 1951.¹⁷

Kuva 5. Ote taloudellisesta kartasta 1951 Loimaan kohdalta.

2.4 Nahkatehtaan vaiheita

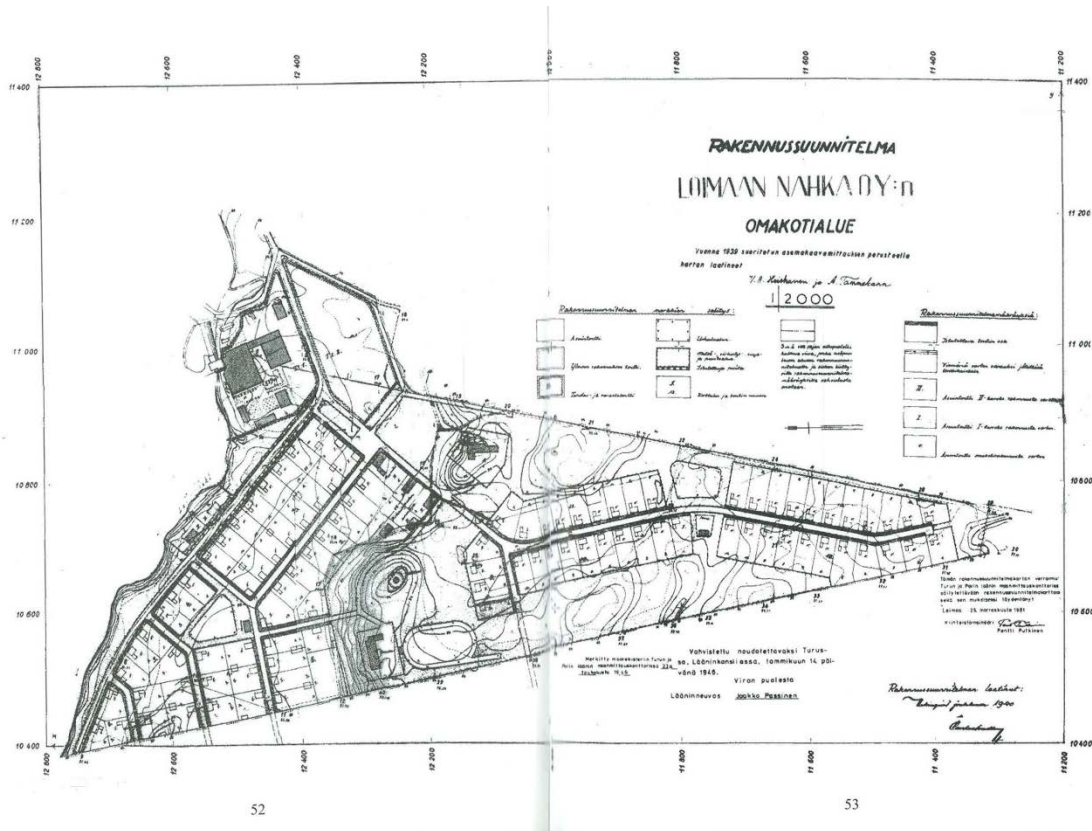
Nahkatehdas oli vararikon partaalla 1930, jolloin perustettiin uusi yhtiö Loimaan Nahka Oy sen toimintaa jatkamaan. Loimaan Nahka Oy:n suurimmat omistajat olivat Yrjö Salminen sekä turkulainen Osakeyhtiö Aura. Vuonna 1944 yhtiön osakkeiden määrä oli pudonnut kahteen, eikä yhtiö voinut enää toimia osakeyhtiömuodossa. Perustettiin Loimaan Nahka, Salminen & Kump. Ky. Salmisen kuoltua muutettiin kommandiittiyhtiö jälleen Loimaan Nahka Osakeyhtiöksi.

Nahkatehtaan rakennuskompleksi rakennettiin ja laajennettiin osissa. 1940-luvulla tehtaan toimintoihin kuuluivat varsinaisten tehdastilojen, ompelimon, konttorin ja sen alla sijainneen vuotakellarin lisäksi mm. putkiverstas, puuverstas ja paja. Yövahtilla oli koppi nahkatehtaalle ja sähkölaitokselle johtavassa tienhaarassa.

Tehtaan länsipuolelle suunniteltiin kokonainen tehdastyöläisten omakotialue kouluineen ja urheilukenttineen. Asemakaavamittaus on merkitty piirustukseen suoritetuksi 1939 ja rakennussuunnitelma päivätty joulukuussa 1940 (Carolus Lindberg). Jatkosota lykkäsi suunnitelman vahvistamista. Suunnitelma on vahvistettu Turun Lääninhallituksessa 14.1.1946 ja merkitty maarekisteriin läänin maanmittauskonttorissa 23.5.1946.

Suunnitelman mukaisena ehti valmistua kaksi asuinrakennusta Juvantien varteen lähellä tehdasta. Muilta osin suunnitelma ei koskaan toteutunut. Nahkatehtaan ensimmäisen johtajan Yrjö Salmisen itsekkin tehtaan johtajana myöhemmin toiminut poika Heikki Salminen muistelee kuitenkin Arto Pietilän Vesikoski -kirjassa seuraavasti: "Minulla ei ole varmaa tietoa, oliko tarkoitus, että nahkatehdas rakentaa sinne itse, mutta kaava valmistui 40-luvulla. Nykyään idea on pitkälti toteutunut Kartanonmäessä, vaikka koulu, sauna ja urheilukenttä puuttuvat. Vesitorni on rakennettu alkuperäisestä paikasta noin 200 metriä Puujalkalaan päin."

¹⁷ Iltanen, s. 120

Kuva 6. Loimaan Nahka Oy:n omakotialueen rakennussuunnitelma (lähde: Pietilä, s. 52-53)

Tehdasrakennus paloi 1947. Rakennuksen uudemmat osat säästyivät, mutta vanhin osa joen puolella tuhoutui palossa. Tehtaan teknisenä johtajana toiminut Yrjö Salminen (perustaja Yrjö Salmisen poika) muistelee Pietilän Vesikoski-kirjassa: "Valkoista pitkää asuintaloa lähinnä oleva rakennus on vanhinta osaa tehtaasta. Siinä seisoo vanha paperikonehalli. Sen jälkeen tehdasta laajennettiin monta kertaa jo ennen sotia, ja 1939 tuli aika iso laajennus. Kun tehdas paloi 1947, koko tuotantotilat ja koneet menivät, ja uusi tehdas valmistui 50-luvun alussa."

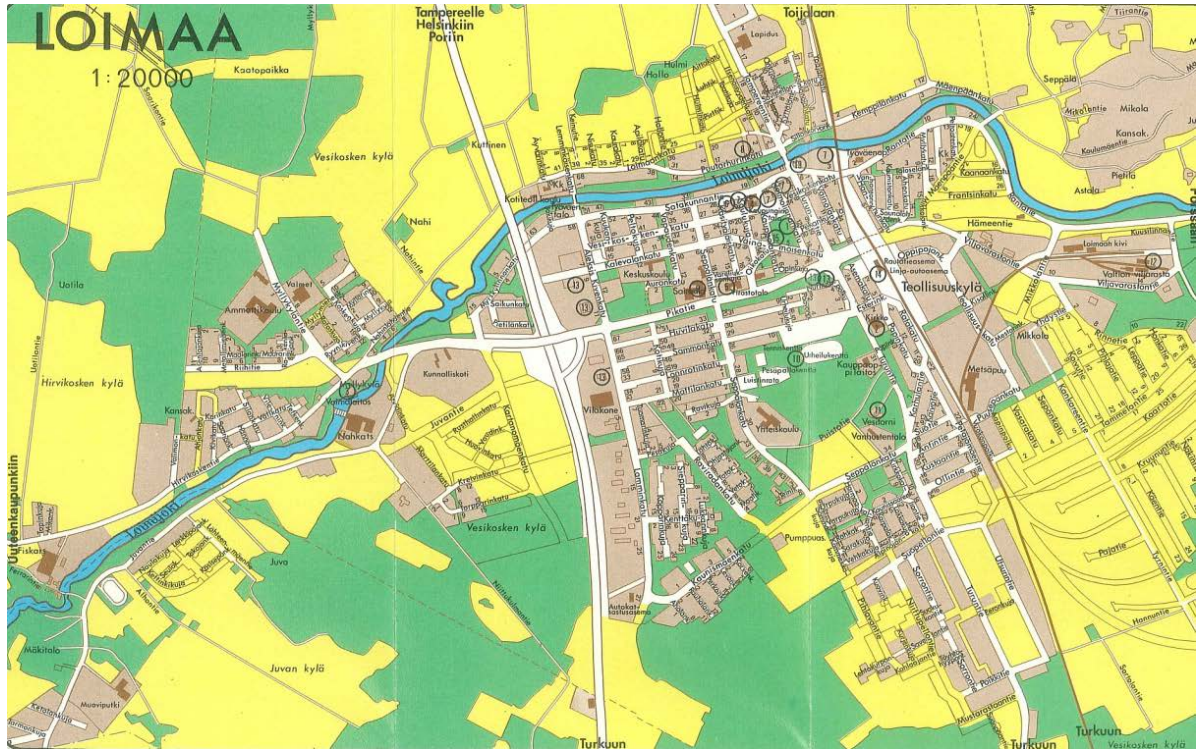
Loimaan Nahka Oy toimi rakennuksissa vuoteen 1986 saakka.¹⁸ Tämän jälkeen tiloissa toimi 1990-luvun alkupuolelle saakka saksalainen Heller Finland Oy, joka valmisti lähinnä verhoilunahkoja.¹⁹

2.5 Kauppalasta kaupungiksi

1969 kauppalasta tuli kaupunki. 1971 valmistui nykyinen Turun ja Tampereen välinen valtatie, joka ennen nykyisen linjauksen valmistumista oli kulkenut Loimaan keskustan kautta. Valtatien ensimmäinen osuus Humppilasta Loimaalle oli avattu jo aiemmin, vuonna 1962. Valtatien uusi linjaus vaikutti kaupungin kehitykseen siirtämällä painopistettä radan varresta länteen. Loimaan matkailukartassa 1973 Juvantie ja Kartanomäen asuinalue näkyy jo suunniteltuna, mutta on vielä toteuttamatta.

¹⁸ Yrjö Salminen Pietilän kirjassa Vesikoski virtaava kulta, s. 59

¹⁹ Niemelä (2003), s. 178

Kuva 7. Loimaan matkailukartta 1973 (lähdetieto kartan vuodesta epävarma)

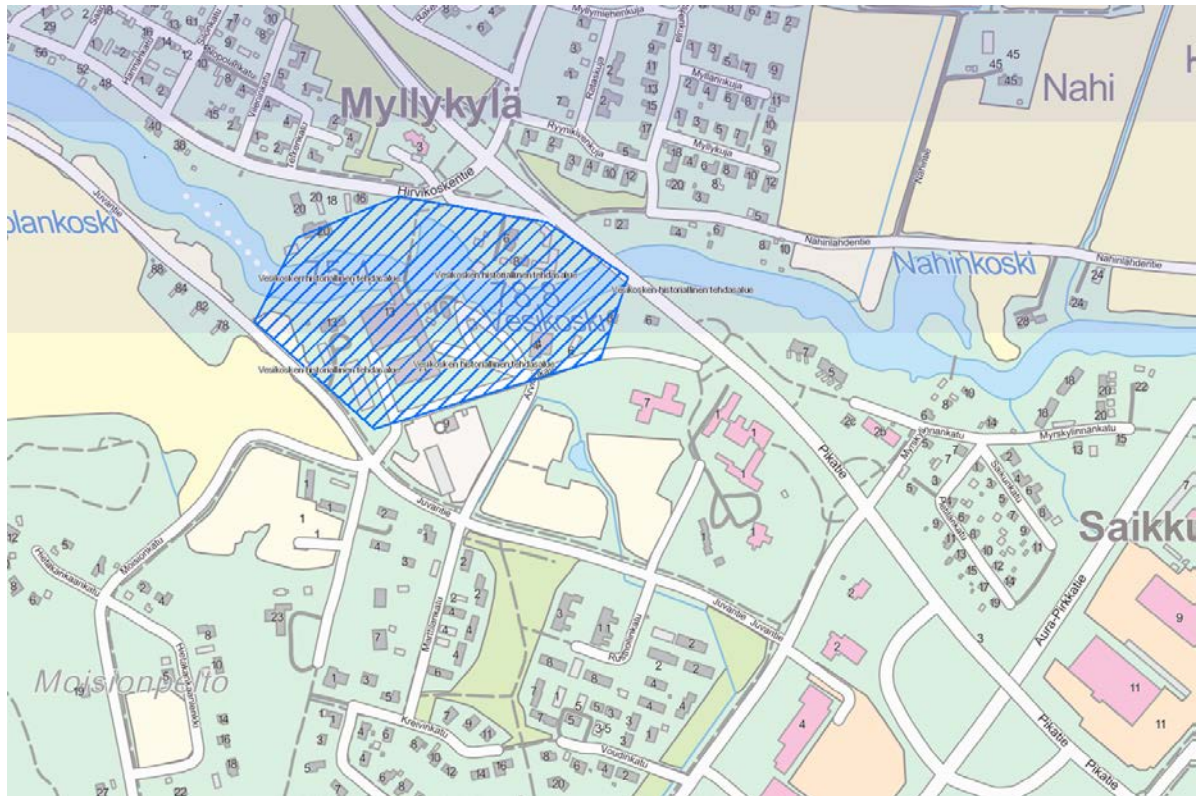
2.6 Vesikoski-talo

Nahkateollisuuden toiminnan päättyttyä tehtaan kiinteistöt vaihtoivat omistajaa useita kertoja, ja niissä oli myös useita toimijoita. Vuosina 1997 - 2005 tehdaskiinteistö tunnettiin nimellä Nahka-linna. Vuodesta 2006 alkaen sitä on kutsuttu Vesikoski-taloksi. Vesikoski-talossa toimii lukuisia yrityksiä sekä harrastus- ja kulttuurialan toimijoita.

3. KOHTEET KAAVOISSA JA AIEMMISSÄ SELVITYKSISSÄ

3.1 RKY-kohteet

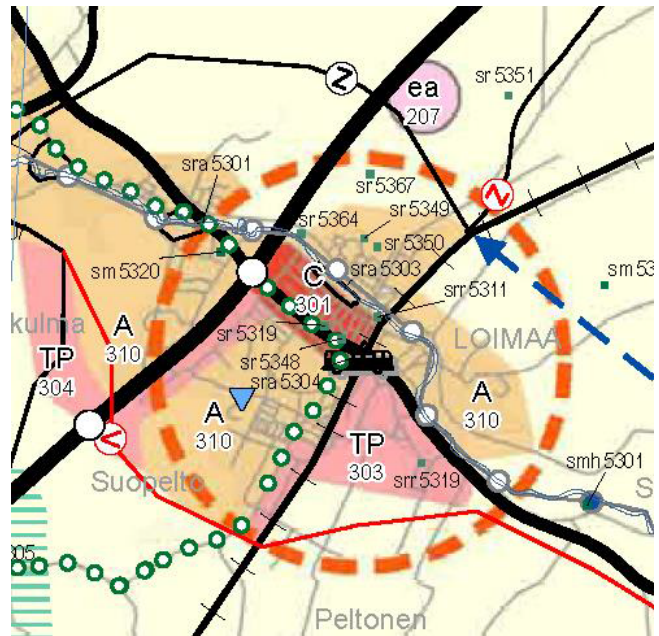
Vesikosken historiallisen tehdasalueen valtakunnallisesti merkittäväksi luokiteltu rakennetun kulttuuriympäristön alue sijoittuu Loimijoen eteläpuoliselta osaltaan tarkastelun kohdealueelle eli Nahkatehtaan alueen asemakaavamuutoksen alustavan rajauksen mukaiselle asemakaava-alueelle.

Kuva 8. Vesikosken historiallisen tehdasalueen RKY-alueen rajaustaustakartalla.

3.2 Maakuntakaava

Ympäristöministeriö on vahvistanut Loimaan seudun, Turun seudun kehyskuntien, Turunmaan ja Vakka-Suomen maakuntakavat 20.3.2013. Maakuntakaavassa tarkastelualue on taajamatoimintojen aluetta (A). Vesikosken historiallinen tehdasalue on osoitettu kaavassa aluerajauksella (sra 5301). Tehdasalueelta kaakkoon sijaitseva Kartanomäen vanha kartanonpaikka on osoitettu kohdemerkinnällä sm 5320. Kartanosta on jäljellä viljamakasiini ja joitakin puita.

Kuva 9. Ote maakuntakaavasta (2013) Loimaan kohdalta.

3.3 Yleiskaavat

Tarkastelun kohteena olevalla alueella on voimassa Loimaan kaupunginvaltuuston 20.4.2015 hyväksymä oikeusvaikutteinen yleiskaava. Kaavassa entinen tehdasalue on osoitettu palvelujen ja hallinnon alueeksi jolla ympäristö säilytetään (P-1/s). Alueelle on osoitettu mahdollisesti pilaantuneet alueet kohdemerkintä. Tehtaan itäpuolinen alue on osoitettu asuuntoalueeksi (A) sekä Loimijoen rannan tuntumassa asuuntoalueeksi, jolla ympäristö säilytetään (A/s).

RKY-alue eli valtakunnallisesti merkittävä rakennetun kulttuuriympäristön kokonaisuus on rajattu kaavaan syaanisävyisellä aluerajauksella (kh-1). Merkinnän määräysteksti kuuluu:

VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄ RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN KOKONAISUUS.

Merkinnällä on osoitettu museoviraston inventoinnin mukaiset valtakunnallisesti merkittävät kokonaisuudet. Alueella olevia rakennuksia ei saa purkaa ilman lupaa (MRL § 127). Alueella tapahtuvan uudis- ja korjausrakentamisen ja muiden suoritettavien toimenpiteiden on sopeuduttava kulttuuriympäristön ominaispiirteisiin, maisemallisiin arvoihin ja alueen historialliseen kehitykseen. Aluetta koskevista toimenpiteistä tulee pyytää museoviranomaisen lausunto.

Erikseen on punaisin numeroruuduin osoitettu valtakunnallisesti merkittävät suojeltavat rakennuskohteet seuraavasti: Loimaan Nahkatehdas (3), Koskenranta (4) ja Vesikosken museomylly (5). Merkinnän määräysteksti kuuluu:

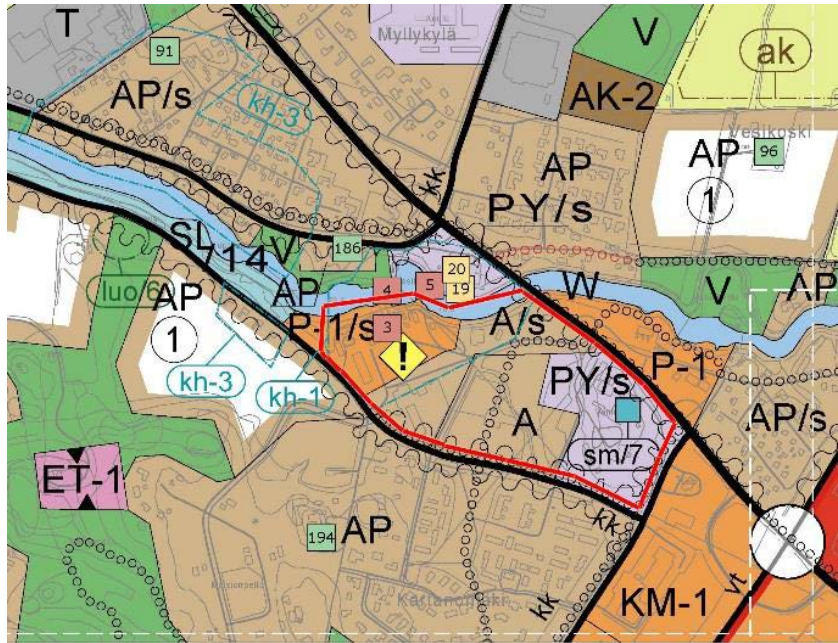
VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄ SUOJELTAVA RAKENNUS.

Rakennusta ei saa purkaa. Muutos- ja korjaustyöt eivät saa heikentää kohteen ympäristöllistä, rakennushistoriallista tai historiallista arvoa. Kohdetta koskevista suunnitelmista tulee pyytää museoviranomaisen lausunto. Kohdenumerointi viittaa kaavaselvityksen liitetaulukko.

Kartanomäen vanha kartanon paikka on osoitettu kohdemerkinnällä sm/7, vaikka kohde ei ole muinaisjäännösrekisterissä. Merkinnän määräysteksti kuuluu:

MUINAISMUISTOKOHDE.

Muinaismuistolain rauhoittama kiinteä muinaisjäännös. Alueen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuistolain nojalla kielletty. Aluetta koskevista toimenpiteistä tulee pyytää museoviranomaisen lausunto. Numerointi viittaa selvityksen liitetaulukko.

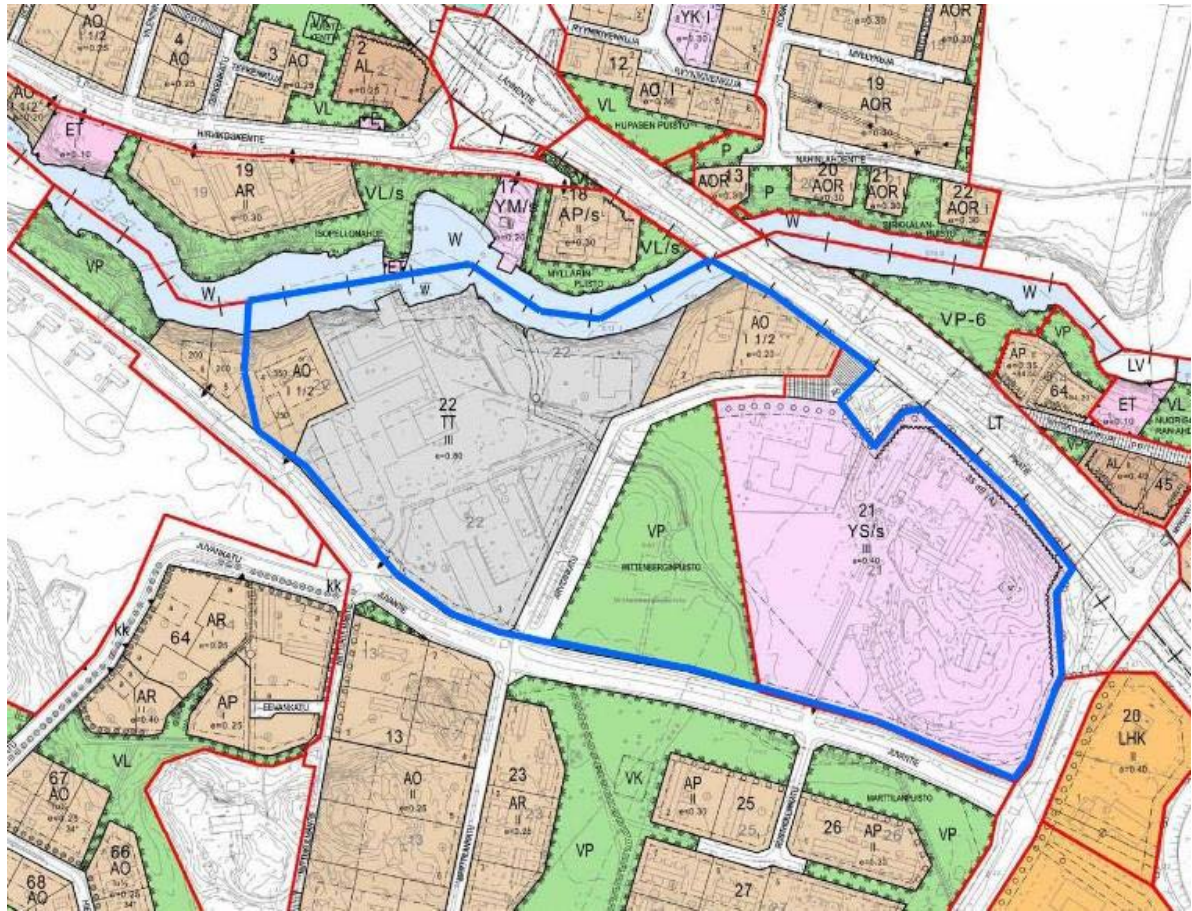
Kuva 10. Ote yleiskaavasta (2015). Asemakaavoitettavaksi aiottu alue on osoitettu kuvassa punaisella rajauksella.

3.4 Asemakaavat

Entisen nahkatehtaan alueella on voimassa 1.9.1982 vahvistettu asemakaava. Kaavassa tehdasalue on osoitettu teollisuusrakennusten korttelialueeksi (TT), jolla suurin sallittu kerrosluku on III ja rakennusoikeus osoitettu tehokkuuslukuna $e=0,80$.

Tehdasalueen itä- ja länsipuolelle on osoitettu erillispientalojen korttelialueet (AO). Nahkatehtaan länsipuolella oleva asuinrakennus on suojeltu asemakaavalla (suojelumerkintä sr). Asemakaavan muutoksen kohdealueeksi aiotun alueen (sininen rajausta kuvassa) keskellä on Wittenbergipuiston puistoalue, jonka viertä kulkee pohjois-eteläsuuntainen Arvidinkatu.

Asemakaavan muutoksen kohdealueeksi aiotun alueen itäosassa on voimassa 2.3.1993 vahvistettu asemakaava. Vanhainkodin alue on osoitettu kaavassa sosiaalitointa ja terveydenhuoltoa palvelevien rakennusten korttelialueeksi jolla ympäristö säilytetään (YS/s). Alueen korkein sallittu kerrosluku on III ja rakennusoikeus $e=0,40$.

Kuva 11. Ote asemakaavayhdistelmästä. Sininen rajausta osoittaa alueen, jolle aiotaan laatia asemakaavan muutos.

3.5 Muut selvitykset

Turun maakuntamuseo (Seija Niskala, 11.-12.11.1986) on aiemmin inventoinut tehdasalueen rakennuksista seuraavat:

- Tehdasrakennus (430-406-0005-0007-001)
- Makasiinirakennus (430-406-0005-0007-002)
- Asuinrakennus (430-406-0005-0007-003)
- Varastorakennus (430-406-0005-0007-004)
- Ranta-Marttila; 2 asuinrakennusta (430-406-0005-0016-001 ja -002)
- Koskenranta; Sallilan sähkölaitoksen turbiinihuone (430-406-0005-0013)

Inventoiduista kohteista löytyvät museon tietokannasta inventointitiedot ja kohdekohtaiset inventointikortit, joihin on liitetty myös valokuvia ja piirustuksia rakennuksista.

4. ARVOT JA LUOKITUSPERUSTEET

4.1 Arvojen määrittely

Kohteiden arvoja ja ominaispiirteitä on tässä työssä tarkasteltu kolmen määrittelyperusteen kautta: kohteilla voi olla arkkitehtonisia/rakennusteknisiä, historiallisia ja/tai maisemallisia arvoja. Lisäksi on tarkasteltu rakennusten ja ympäristöjen säilyneisyyttä suhteessa alkuperäisiin ominaispiirteisiin tai johonkin merkittävään ja tunnistettavaan kohteen historiaan liittyvään vaiheeseen.

Alla on esitetty arvojen määrittelyjen perusteluina toimineet näkökohdat, sekä niiden pohjalta esitetty arvoluokitus, jota kohteissa on käytetty. Lähtökohtaisesti kaikki ennen toista maailmansotaa rakennetut rakennukset ovat jo ikänsä puolesta arvokkaita vanhan rakennuskannan harvinaisuuden takia (alle 15 % Suomen koko rakennuskannasta).

Tämän selvityksen kohteeksi on tilaajan esityksestä valittu vain muutospaineen kohteena oleva rakennuskanta. *Se, että jokin alueen rakennuskohde ei ole mukana tässä inventoinnissa, ei siis tarkoita, ettei sillä voisi olla alla mainittuja arvoja.*

4.1.1 Arkkitehtoniset ja rakennustekniset arvot

- *arkkitehtuuri*
Rakennus tai alue edustaa tyylipuhtaasti jonkin ajan tai tietyn tunnetun arkkitehdin rakentamisen tyyliä tai tekemisen tapaa esteettisesti ja/tai toiminnallisesti.
- *rakennustekniikka*
Rakennus tai alue edustaa joko tyypillisesti tai vaihtoehtoisesti täysin poikkeuksellisesti jonkin rakennusteknisen innovaation tai teknologian kehitystä.

4.1.2 Historialliset arvot

- *asutushistoria*
Alue tai rakennus edustaa jonkin ajan tyypillistä asuinrakentamista.
- *teollisuuden, kaupankäynnin, ja liikenteen historia*
Alue tai rakennus edustaa jonkin ajan merkittävää teollisuus- tai liiketoimintaa, tai liikennöinnin muotoja.
- *sivistyshistoria*
Rakennus edustaa alueen koulutuksen tai muunlaisen sivistyksen levittämisen historiaa.
- *aatehistoria*
Rakennus tai alue edustaa alueella poliittista kehitysvaihetta.
- *henkilöhistoria*
Rakennus on toiminut alueella merkittävänä pidettävän historiallisen henkilön kotina tai työpaikkana.
- *sosiaalishistoria*
Alue edustaa jonkin tietyn aikakauden sosiaalisen luokan arkielämän muodostumista kokonaisuutena (esim pihapiirit kokonaisuuksina sisältäen rakennukset, kasvillisuuden ja yhteydet ympäristöön).
- *kulttuurihistoria*
Yleistermi kaikelle sille historialle, jossa ihmisen toiminta on merkittävää ja näkyvää; alueella tai rakennuksessa näkyvät useammat edellä mainitut historian piirteet tai muu merkittävä ihmisen ja yhteiskunnan toiminnan ominaispiirre.

- *geologinen historia*
Alueella on havaittavissa jääkauden yms. luonnon muutosten historia.

4.1.3 Maisemalliset arvot

- Rakennus on tärkeä osa maisemallista kokonaisuutta tai muodostaa tärkeän kohteen osana maisemaa kauempaa katsottuna

4.2 Säilyneisyys

Kohteita on lisäksi arvioitu säilyneisyyden pohjalta seuraavilla tavoilla:

Hyvin säilynyt kohde

Alue tai rakennus on säilynyt alkuperäisenä, tai muutokset ovat niin pieniä, että alkuperäinen ilme säilyy.

Kohtalaisen hyvin säilynyt kohde

Alueella tai rakennuksessa on voitu tehdä kohtalaisen paljon muutoksia, mutta pääpiirteissään sen hahmo on säilynyt ennallaan ja se on kokonaisuutena tunnistettavissa aikakautensa edustajaksi.

Merkittävästi muutettu kohde

Rakennuksen ulkoiseen hahmoon tai alueen rakenteeseen on tehty merkittäviä muutoksia. Alkuperäisiä tai alkuperäisen kaltaisena kunnostettuja rakennuksen tai alueen osia on kuitenkin mahdollista edelleen tunnistaa. (Merkittävästi muutettuja alueita ei ole otettu tässä työssä inventoitavien kohteiden joukkoon.)

Täysin muutettu kohde

Alkuperäistä rakennusta ei ole enää mahdollista tunnistaa ulkoapäin.

(Täysin muutettuja alueita ei ole otettu tässä työssä inventoitavien kohteiden joukkoon.)

4.3 Arvaluokitus

Kohteet voidaan jakaa arvaluokkiin sen mukaan, miten paljon ja millaisia arvoja niillä on, miten hyvin ne edustavat ja ilmentävät mainittuja arvoja, miten hyvin arvokkaat ominaispiirteet ovat säilyneet ja miten ainutlaatuisia tai tyypillisiä ne ovat.

Arvaluokkajako on seuraava:

- I erityisen hyvin jotakin arvoa edustavat, ainutlaatuiset tai harvinaiset kohteet, joiden säilyneisyys on hyvä
- II jotakin tai joitakin arvoja omaavat kohteet, joiden säilyneisyys on hyvä tai kohtalainen
- III arvoperusteiltaan edellisiä vähempimerkityksiset ja/tai säilyneisyydeltään heikentyneet (merkittävästi muutetut) kohteet
- kohteet, joilla ei ole erityisiä arvoja tai joiden arvot on peruuttamattomasti menetetty

Inventointikortteihin on lisäksi kirjattu lyhentein kohteen nykyinen tai yhteistyössä viranomaisten kanssa todettu merkittävyyssluokitus seuraavasti:

- V** valtakunnallisesti merkittäväksi luokiteltu kohde
- M** maakunnallisesti merkittäväksi luokiteltu kohde
- P** paikallisesti merkittäväksi luokiteltu kohde
- L** rakennussuojelulailla suojeltu kohde

sekä lisämerkintä

- +** tässä inventoinnissa vähintään paikallisesti merkittäväksi todettu kohde, jonka maakunnallista tai valtakunnallista merkittävyyttä ei ole vielä viranomaisten taholla todettu tai vahvistettu

5. ALUEEN OMINAISPIIRTEET

Tarkastelun kohteena oleva tehdasalue näkyy keskustan suunnasta saavuttaessa Juvantien suuntaan melko hyvin tehdasalueen edessä avoimena ja rakentamattomana säilyneen niittyalueen vuoksi. Tehdasalueelle ei kuitenkaan vaikuta avautuvan varta vasten sommiteltuja tai muutoinkin tarkoituksella muodostettuja näkymiä, vaan saapujan huomio kiinnittyy Juvantien länsipäässä ensin tehdasaluetta enemmän Kartanonmäen asuinalueen pohjoisreunan rivitaloihin ja sitten lähempänä tehdasta tehtaan lämpölaitokseen piippuineen. Itse Nahkatehtaan päärakennus jää maisemassa taka-alalle, vaikka on toiminnallisesti alueen tärkein ja selvästi kookkain rakennus.

Alueen rakennuskannassa on useita tyylejä, materiaaleja, muotoja, mittakaavoja ja ajallisia kerrostumia, eikä alueelle siten muodostu selkeitä tai leimallisia ominaispiirteitä – ellei juuri monimuotoisuutta ja -ilmeisyyttä lueta alueen ominaispiirteeksi.

6. RAKENNUSKOHTEET

Tässä inventointityössä on laadittu rakennuskohtaiset kohdekortit seuraavista kohteista:

<i>kohdenro/ kortti</i>	<i>kohteen nimi</i>	<i>kohteen kiinteistötunnus</i>
1	Nahkatehtaan makasiini 1 (eteläisempi makasiinirakennus)	430-406-0005-0007-__
2	Nahkatehtaan makasiini 2 (pohjoisempi makasiinirakennus; inventoitu myös 1986)	430-406-0005-0007-002
3	Nahkatehtaan höyrykeskus; lämpölaite	430-406-0005-0007-__

(Kohteiden 1 ja 3 kiinteistötunnusten yksilöivää tunnusosaa ei ole koskaan annettu tai se ei muutoin ole tiedossa, joten tunnuksen loppuosa on jätetty tässä raportissa avoimeksi.)

Lisäksi oheisella kartalla on osoitettu alueen rakennuksista aiemmin inventoidut kohteet:

<i>kohdenro</i>	<i>kohteen nimi</i>	<i>kohteen kiinteistötunnus</i>
4	Entinen nahkatehdas; tehdasrakennus	430-406-0005-0007-001
5	Entinen tehtaan johtajan asunto; asuinrakennus	430-406-0005-0007-003
6	Johtajan talousrakennus; varastorakennus	430-406-0005-0007-004
7	Koskenranta; Sallilan sähkölaitoksen turbiinihuone	430-406-0005-0013
8	Ranta-Marttila; asuinrakennus 1	430-406-0005-0016-001
9	Ranta-Marttila; asuinrakennus 2	430-406-0005-0016-002

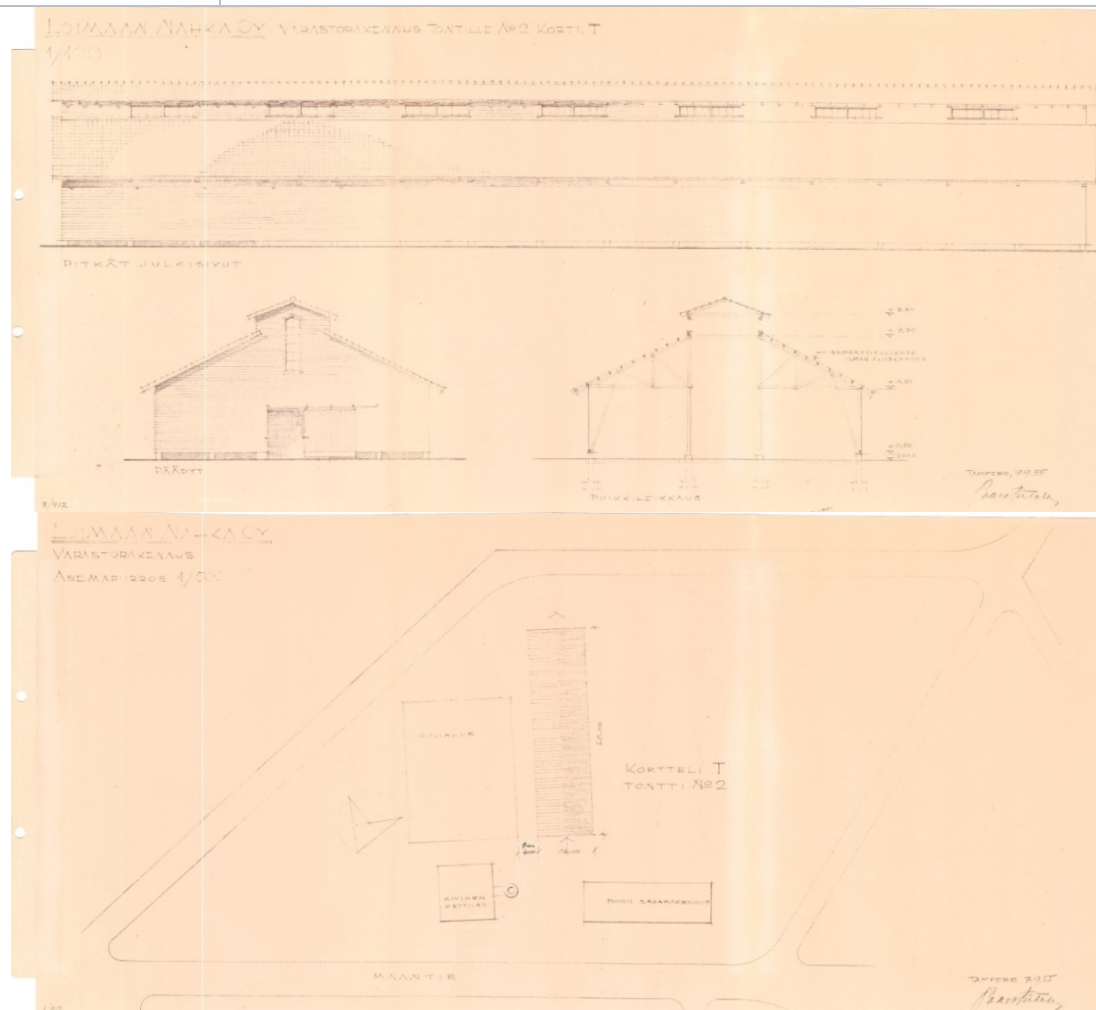

Kuva 12. Rakennuskohteet kartalla. Tässä työssä inventoidut kohteet (1-3) on osoitettu punaisella värillä ja aiemmin inventoidut kohteet (4-9) sinisellä.

6.1 Eteläisempi makasiinirakennus

Kohteen nimi	Nahkatehtaan makasiini 1		Kohdenro kartalla	1
Kiinteistötunnus	430-406-0005-0007-____ (kohteen yksilöivää tunnusosaa ei ole annettu / ei tiedossa)			
Osoite	Juvantie 11, 32200 Loimaa			
Koordinaatit (p,i)				
Kohdetyyppi	Teollisuus			
Käyttötarkoitus	Varastorakennus			
Suunnittelija	Paavo Tiitola			
Ajoittuminen	1955	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:		
Kuva kohteesta			Karttaote	
				
Kuvaus	Pohjaratkaisultaan suorakaiteen muotoinen säterikattoinen yksikerroksinen makasiinirakennus, eteläisempi tehdasalueen kahdesta varastomakasiinista. Rakennus on puurakenteinen, vaakasuuntaisella laudalla verhoiltu ja tiilikatteinen. Sokkeli on betonia. Rakennuksessa on sorapohja, ei lattiaa. Rakennuksen koko on n. 60m x 16m ja kantavat rakenteet 4m välein. Rakennuksen kummassakin päädyssä on suuri puurakenteinen liukupariovi ja sen yllä pystysuuntainen kymmenruutuinen (2x5 ruutua) ikkuna. Rakennus sijaitsee entisen nahkatehtaan tehdasrakennuksesta etelään tehdasrakennuksen ja sen viereisen toisen makasiinirakennuksen kanssa samansuuntaisesti, kulmittain Juvantien suuntaan nähden. Sitä ei ole luettu kuuluvaksi valtakunnallisesti merkittäväksi todetun rakennetun kulttuuriympäristön rajauksen sisään, vaan se sijaitsee välittömästi rajauksen ulkopuolella. Rakennus on alkuperäisessä käytössään varastorakennuksena. Inventointihetkellä siinä varastoitiin työkoneita ja heinäpaaleja. Arkkitehti Paavo Tiitola suunnitteli useampia tehtaan rakennuksista. Muita Tiitolan töitä ovat mm. Kangasalan Kumpulan työväentalo (1935), Aren liike- ja konttorirakennus (1938) ja Maakunta-niminen entinen hotelli-ravintola-rakennus (nykyisin osa Torikeskuksen kauppakeskusta) (1939) Jyväskylässä sekä Pirkanmaan Nahka Oy:n työntekijöiden asuintaloiksi 50-luvulla rakennetut Pyynikintie 60 ja Pyynikintie 62 asuinkerrostalot Tampereella. Rakennuksen tiilikate on pahoin sammaloitunut, mutta muutoin rakennus on kylmäksi puurakenteiseksi varastorakennukseksi kohtalaisessa kunnossa. Asemapiirroksesta (Paavo Tiitola 5.9.1955) ilmenee, että rakennuksen pohjoispuolella samassa linjassa lämpölaitoksen pohjoisen sivun kanssa on sijainnut saharakennus, jota alueella ei enää nykyisin ole. Makasiinin itäpuolella sijainnut hiilialue on säilynyt avoimena ja toimii nykyisinkin ulkovarastointialueena.			
Historia	Makasiinirakennus liittyy Loimaan Nahka Oy:n toimintakauteen alueella. Tehdasta ja sen toimintaa uusittiin ja laajennettiin voimakkaasti päärakennuksen palon (1947) jälkeen. Rakennus on toiminut koko historiansa ajan kylmänä varastotilana.			

Tutkimushistoria	-
Aikaisemat arvioinnit	-
Ominaispiirteet	Kohde on varastomakasiinirakennus, jonka ominaispiirteitä ovat pohjaratkaisun pitkänomainen suorakaidemuoto, päätyjulkisivuissa parhaiten hahmottuva säterikatto-muoto, julkisivujen puuverhouksen vaakasuuntaisuus, suuret liukuovet rakennuksen päädyissä, kantavien rakenteiden jakoon perustuva säteriosan sivuikkunoiden rytmin toistuvuus sekä muiden pitkien julkisivuosien aukottomuus.
Kaava- ja suojelu-tilanne	asemakaavoitettu: asemakaava vahv. 1.9.1982 yleiskaava, kv 20.4.2015 Loimaan seudun maakuntakaava, YM 20.3.2013
Arvot	Rakennus voidaan nähdä osana Vesikosken teollisuusympäristökokonaisuutta. (Teollisuushistoriallinen arvo; arvo osana kokonaisuutta) Sillä on arvoa myös Juvantien maisemassa ensimmäisenä ja eteläisimpänä teollisuusalueen rakennuksista sijaitsevana rakennuksena. (Maisemallinen arvo) Rakennus on säterikattoisena erikoisen ja mielenkiintoisen muotoinen. Materiaaliensa (puu, betoni) ja värityksensä (punainen) puolesta se edustaa aikansa ja maaseuturakentamisen tyyliä.
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	III / P +
Lähteet	Rakennuksen piirustukset Loimaan rakennusvalvonnan arkistosta Silmämääräiset havainnot ja valokuvat maastokäynnillä, Kirsikka Siik 31.10.2015. Google maps/ Google street view

kuvat: Rakennuksen piirustuksia, Paavo Tiitola 5.9.1955: julkisivut, leikkaus ja asemapiirros.

kuvat:

(vasemmalla ylhäällä) Makasiini Juvantieltä luoteesta nähtynä.

(vasemmalla alhaalla) Sisänäkymä.

(alla) Kattorakenteet, yläikkunat ja valaisin.

kuvat:

(ylhäällä) Makasiinin pohjoispääty.

(keskellä) Makasiini luoteesta.
(Google street view 9/2011)

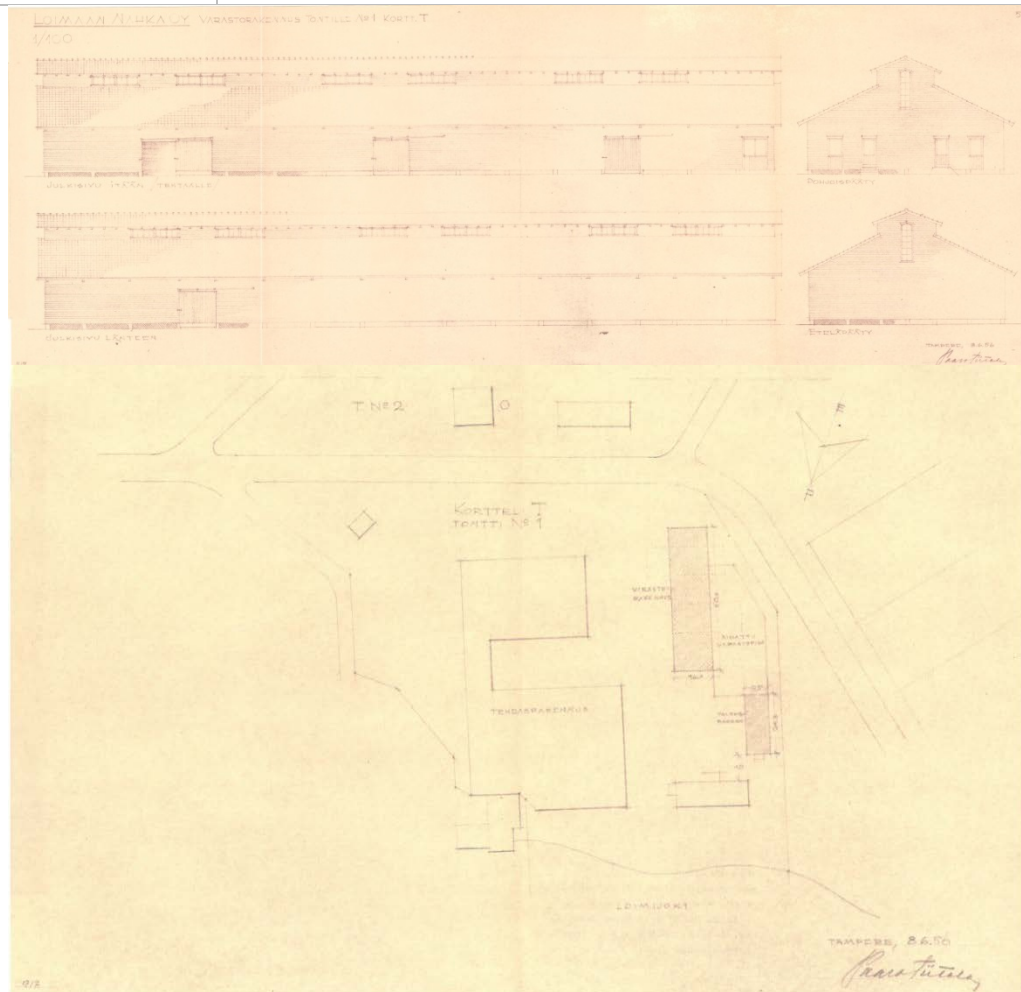
(alhaalla) Makasiini lounaasta
(Google street view 9/2011)

6.2 Pohjoisempi makasiinirakennus

Kohteen nimi	Nahkatehtaan makasiini 2		Kohdenro kartalla	2
Kiinteistötunnus	430-406-0005-0007-002			
Osoite	Juvantie 11, 32200 Loimaa			
Koordinaatit (p,i)				
Kohdetyyppi	Teollisuus			
Käyttötarkoitus	Varastorakennus			
Suunnittelija	Paavo Tiitola			
Ajoittuminen	1956	korjaus-/ muutos-/laajennusvuosi:		
Kuva kohteesta			Karttaote	
				
Kuvaus	Pohjaratkaisultaan suorakaiteen muotoinen säterikattoinen yksikerroksinen makasiinirakennus, pohjoisempi tehdasalueen kahdesta varastomakasiinista. Rakennus on puurakenteinen, vaakasuuntaisella laudalla verhoiltu ja tiilikatteinen. Sokkeli on betonia. Rakennuksen koko on n. 60m x 16m ja kantavien rakenteiden väli vaihtelee 3 ja 4m jaoilla. Pääosa rakennuksesta on betonilattiaista avointa tilaa. Rakennuksen pohjoispäädyssä sijaitsee alun perin yövartijan tiloiksi suunniteltu toimistotila. Rakennuksen kummankin päädyn yläosassa on pystysuuntainen ikkuna. Muutoin eteläpääty on umpinainen, pohjoispäätyä taas aukottavat yövartijan tilojen ovi ja ikkunat. Suuret liukuovet hallitilaan on sijoitettu rakennuksen itäsivulle. Länsipuolella on vain yksi oviaukko, joka johtaa Juvantien puoleiselle aidatulle lastaus- ja varastopihalle. Rakennus sijaitsee valtakunnallisesti merkittäväksi todetun rakennetun kulttuuriympäristön rajauksen sisällä, entisen nahkatehtaan tehdasrakennuksen länsipuolella tehdasrakennuksen ja eteläisemmän makasiinirakennuksen kanssa samansuuntaisesti. Juvantien katulinja kääntyy tällä kohdin hieman lähemmäs rakennusten suuntaa. Rakennus on alkuperäisessä käytössään varastorakennuksena. Aidattuine pihoineen se toimii tehdasalueen selkeänä rajana Juvantien suuntaan, mutta toisaalta peittää näkymiä sekä vanhaan tehdasrakennukseen että entisen johtajan asuintalon pihapiiriin. Rakennuksen kunnossa on pahoja puutteita: osa sen ikkunoista on rikki ja räystäissä lahovaurioita. Arkkitehti Paavo Tiitola suunnitteli useampia tehtaan rakennuksista. Muita Tiitolan töitä ovat mm. Kangasalan Kumpulan työväentalo (1935), Aren liike- ja konttorirakennus (1938) ja Maakunta-niminen entinen hotelli-ravintola-rakennus (nykyisin osa Torikeskuksen kauppakeskusta) (1939) Jyväskylässä sekä Pirkanmaan Nahka Oy:n työntekijöiden asuintaloiksi 50-luvulla rakennetut Pyynikintie 60 ja Pyynikintie 62 asuinkerrostalot Tampereella. Asemapiirroksesta (Paavo Tiitola 8.6.1956) ilmenee, että rakennuksen ja johtajan asuintalon tiilisen talousrakennuksen välisen aidatun varastopihan on ollut tarkoitus sulkea kulku Juvantien suunnasta kokonaan, mutta tällaisena aita ei ole toteutunut, vaan käynti Juvantieltä asuinrakennuksen pihapiiriin tapahtuu talousrakennuksen eteläpuolelta.			

Historia	Makasiinirakennus liittyy Loimaan Nahka Oy:n toimintakauteen alueella. Tehdasta ja sen toimintaa uusittiin ja laajennettiin voimakkaasti päärakennuksen palon (1947) jälkeen. Rakennus on toiminut koko historiansa ajan kylmänä varastotilana.
Tutkimushistoria	-
Aikaisemmat arvioinnit	Seija Niskala 11.11.1986
Ominaispiirteet	Kohde on varastomakasiinirakennus, jonka ominaispiirteitä ovat pohjaratkaisun pitkänomainen suorakaidemuoto, säterikattomuoto, julkisivujen puuverhouksen vaakaasuuntaisuus sekä kantavien rakenteiden jakoon perustuva säteriosan sivuikkunoiden rytmin toistuvuus.
Kaava- ja suojelutilanne	asemakaavoitettu: asemakaava vahv. 1.9.1982 yleiskaava, kv 20.4.2015 Loimaan seudun maakuntakaava, YM 20.3.2013
Arvot	Rakennus voidaan nähdä osana Vesikosken teollisuusympäristökokonaisuutta ja parina toiselle samantyyppiselle makasiinirakennukselle. (Teollisuushistoriallinen arvo; arvo osana kokonaisuutta) Rakennus on säterikattoisena erikoisen ja mielenkiintoisen muotoinen. Materiaaliensa (puu, betoni) ja värityksensä (punainen) puolesta se edustaa aikansa ja maaseuturakentamisen tyylipiirteitä.
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	III / P
Lähteet	Rakennuksen piirustukset Loimaan rakennusvalvonnan arkistosta Silmämääräiset havainnot ja valokuvat maastokäynnillä, Kirsikka Siik 31.10.2015.

kuvat: Rakennuksen piirustuksia, Paavo Tiitola 8.6.1956: julkisivut ja asemapiirros.

kuva: Makasiini Juvantieltä kaakosta nähtynä.

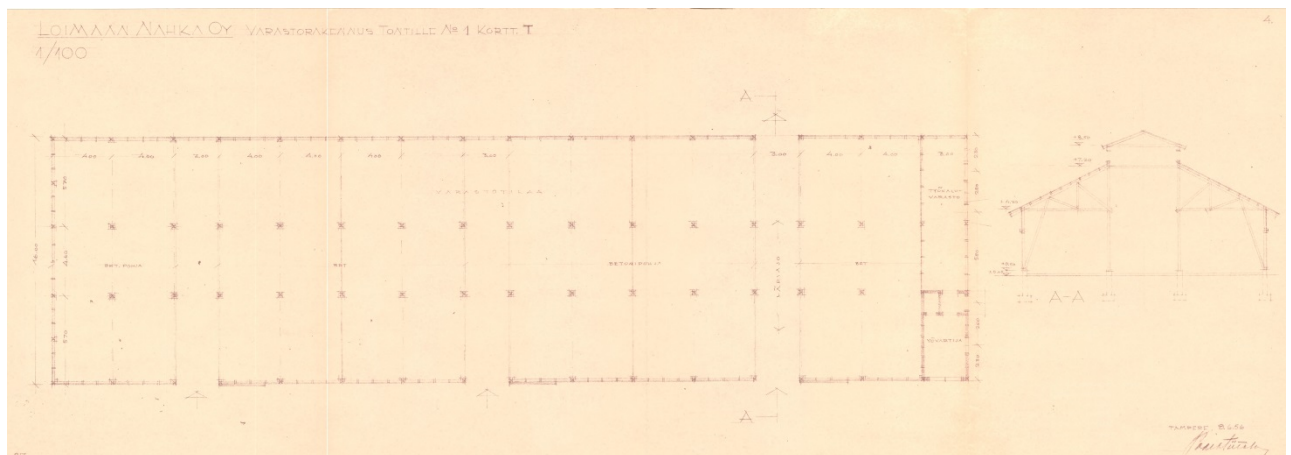
kuva: Makasiinin itäjulkisivua.

kuvat:

(vasemmalla) Makasiinin pohjoispääty. Aukotus ei ole toteutunut alkuperäisten piirustusten mukaisena, vaan pohjoispäädystä on kummallakin kulmalla kulmaikkunat. Valokuvasta ilmenee hyvin rakennuksen huono kunto, mm. räystäät ovat täysin lahonneet ja ikkunoita rikki.

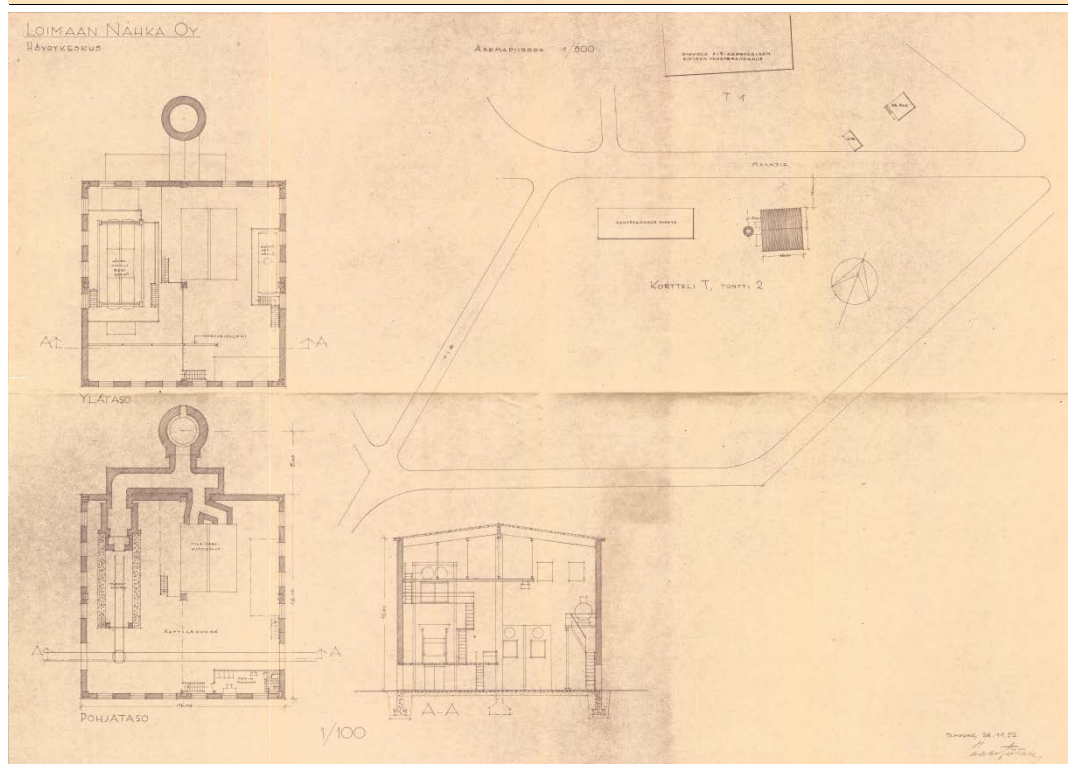
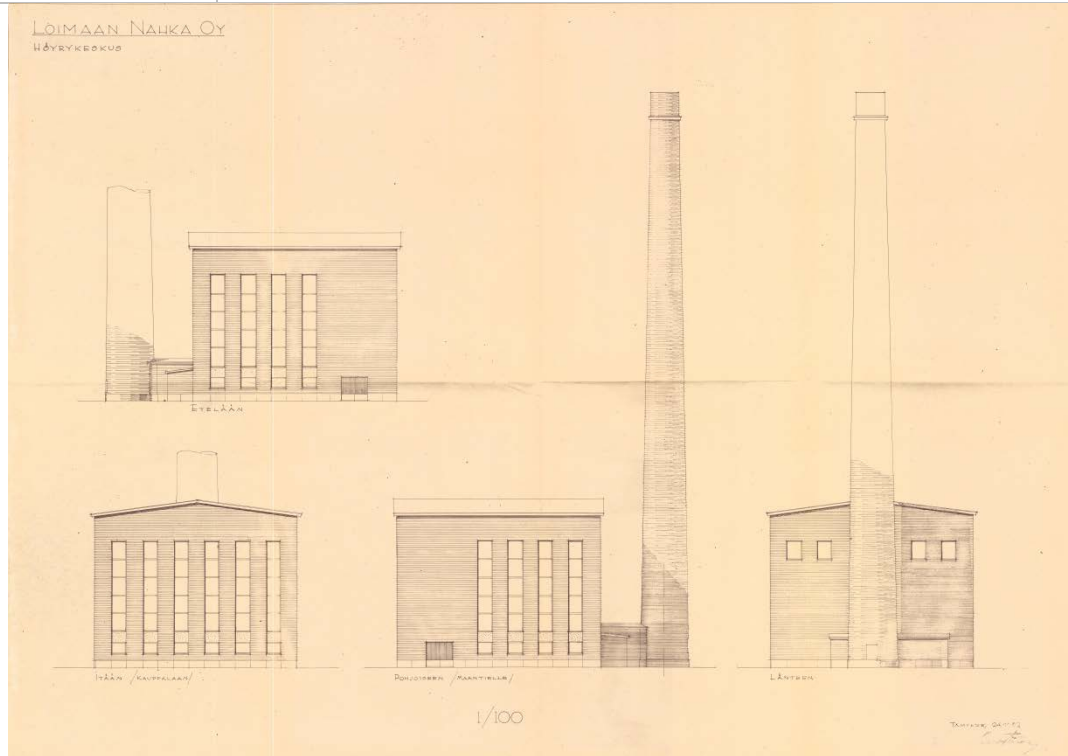
(alla) Rakennuksen pohjapiirros, Paavo Tiitola 8.6.1956

6.3 Nahkatehtaan höyrykeskus

Kohteen nimi	Nahkatehtaan höyrykeskus		Kohdenro kartalla	3
Kiinteistötunnus	430-406-0005-0007-____ (kohteen yksilöivää tunnusosaa ei ole annettu / ei tiedossa)			
Osoite	Juvantie 11, 32200 Loimaa			
Koordinaatit (p,i)				
Kohdetyyppi	Tekninen huolto			
Käyttötarkoitus	Lämpölaitos			
Suunnittelija	Paavo Tiitola			
Ajoittuminen	1952	korjaus- / muutos- /laajennusvuosi:		
Kuva kohteesta			Karttaote	
				
Kuvaus	Punatiilestä muurattu pohjaratkaisultaan nelikulmainen höyrykeskus eli lämpölaitos. Rakennuksen julkisivuja etelään, itään ja pohjoiseen hallitsevat korkeat pystysuuntaiset ikkunat. Länsisivulla on julkisivussa neljä pientä yläikkunaa ja julkisivun edessä ikään kuin erillinen mutta kuitenkin alaosaan rakennukseen liittyvä muurattu piippu. Sokkelirakenteet ovat betonia. Rakennuksen koko (ilman piippua) on n. 16m x 16m. Rakennus ei kuulu Vesikosken historiallisen tehdasmiljöön valtakunnallisesti merkittäväksi todetun rakennetun kulttuuriympäristön rajauksen piiriin vaan sijaitsee välittömästi rajauksen eteläpuolella. Sen voidaan kuitenkin katsoa kuuluvan kiinteästi tehdaskokonaisuuteen. Rakennus on alkuperäisessä käytössään lämpökeskuksena. Rakennuksen suunnittelija, arkkitehti Paavo Tiitola, on sama kuin viereisten makasiinirakennusten ja tehtaan päärakennuksen laajennustenkin.			
Historia	Höyrykeskus liittyy Loimaan Nahka Oy:n toimintakauteen alueella. Tehdasta ja sen toimintaa uusittiin ja laajennettiin voimakkaasti päärakennuksen palon (1947) jälkeen. Rakennus on toiminut koko historiansa ajan tehtaan lämpölaitoksena.			
Tutkimushistoria	-			
Aikaisemmat arvioinnit	-			
Ominaispiirteet	Kohde on lämpölaitos, jossa on paljon piirteitä 30-50-luvun muista energiateollisuuden käyttöön rakennetuista rakennuksista (ks. esim. Tammerkosken voimalat). Rakennuksen ominaispiirteitä ovat julkisivumateriaali (punatiili), neljän ryhmään sijoitetut lähes koko julkisivun korkuiset kapeat pystyikkunat sekä piippu.			
Kaava- ja suojelutilanne	asemakaavoitettu: asemakaava vahv. 1.9.1982 yleiskaava, kv 20.4.2015 Loimaan seudun maakuntakaava, YM 20.3.2013			

Arvot	Rakennus voidaan nähdä osana Vesikosken teollisuusympäristökokonaisuutta ja aikansa energiantuotantorakennusten edustajana. (teollisuushistoria; arvo osana kokonaisuutta)
Kohteen arvoluokka (I, II, III, - / V, M, P, L)	III / P +
Lähteet	Rakennuksen piirustukset Loimaan rakennusvalvonnan arkistosta Silmämääräiset havainnot ja valokuvat maastokäynnillä, Kirsikka Siik 31.10.2015.

kuvat: Rakennuksen piirustuksia, Paavo Tiitola 24.11.1952: julkisivut, pohjapiirrokset (pohja- ja ylätaso), leikkaus, asemapiirros.

kuvat: (Vasemmalla) Länsipääty ja piipun alaosa. (Oikealla) Julkisivu etelään.

kuvat: (Vasemmalla) Höyrykeskus kaakosta. (Oikealla) Höyrykeskuksen itäpääty.

7. LÄHDELUETTELO

7.1 Aiemmat selvitykset ja suunnitelmat

- Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, 1993, Museovirasto <<http://www.nba.fi/rky1993/maakunta10.htm>>
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, Museovirasto, 2010 <http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx>
- Turun maakuntamuseon kulttuuriperintötietokanta; oleelliset lähtötiedot Loimaan kaupungin kaava-arkkitehti Kalle Rautavuoren tietokannasta valmiiksi inventointityötä varten kokoamana

7.2 Kartta-aineistot

- netistä poimitut historialliset kartat (osoitteet tarkistettu 28.12.2015):
 - o Jonas Strengin maakirjakartta 1646
<http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/@mapview?handle=hdl_123456789_17383>
 - o Suomen taloudellinen kartta 1927
<<http://koti.kapsi.fi/~timomeriluoto/KARTAT/Taloudelliset%20kartat/Taloudellinen%20kartta%201:100.000%20Loimaa%201927.jpg>>
 - o Suomen taloudellinen kartta 1951
<<http://koti.kapsi.fi/~timomeriluoto/KARTAT/Taloudelliset%20kartat/Taloudellinen%20kartta%201:100.000%20Loimaa%201951.jpg>>
 - o Loimaan matkailukartta 1973
<<http://koti.kapsi.fi/timomeriluoto/KARTAT/Kaupunkikartat/Loimaa%20matkailukartta%201973-.jpg>>

7.3 Kirjallisuus

- Iltanen, Jussi: Urbes Finlandiae – Suomen kaupunkien historiallinen kartasto. Genimap Oy, 2004.
- Laakso, Veikko: Suur-Loimaan historia II. Alastaro, Loimaan kaupunki, Loimaan kunta ja Mellilä, 1994.
- Niemelä, Jari: Suur-Loimaan historia III. Gummerus Kirjapaino Oy, 2003.
- Pietilä, Arto: Vesikoski virtaava kulta. Kustannus HD, 2007.

7.4 Muu lähdeaineisto

- Loimaan kaupungin rakennusvalvonnan arkisto, rakennusten piirustukset
- Nahkatehtaan alueen asemakaavamuutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelman luonnos, Loimaan kaupunki / Kalle Rautavuori, 2015
- Valokuvat maastossa (Kirsikka Siik 31.10.2015)
- Internet-sivustot (osoitteet tarkistettu 28.12.2015):
 - o Vesikoskitalon sivut <<http://www.vesikoskitalo.com/vesikoski-talon-historiaa/>>
 - o Väestörekisterikeskuksen www-sivusto <<http://www.vrk.fi/default.aspx?id=97>>
- o Googlen katunäkymät <<https://www.google.fi/maps>>